

Innspill fra Norsk Arbeidsmandsforbund til ekspertutvalget om klimatilpasning

Takk for muligheten til å bidra med innspill. Norsk Arbeidsmandsforbund organiserer arbeidstakere som står i førstelinjen når ekstremvær rammer – de rydder etter flom, sikrer infrastruktur og holder hjulene i gang. På landsmøtet 2023 ble det vedtatt å starte opp prosjekt Veiskille. Prosjekt Veiskille handler om å møte medlemmene der jobben blir gjort for å snakke om det grønne skiftet. Vi skal samle inn behov, erfaringer og gode eksempler fra ulike bransjer for å forstå hvordan endringene påvirker arbeidsplassene. Målet er å legge fram en rapport som viser hvordan fagforeningen kan trygge arbeidsplasser og samtidig bidra til å redusere utslipp (Veiskille | Norsk Arbeidsmandsforbund).

Klimaendringene er ikke bare en naturkrise, men en arbeidslivskrise. Vårt perspektiv er at klimatilpasning må sees i sammenheng med arbeidsliv, beredskap og rettferdig omstilling.

1. Hvordan vil framtidige klimaendringer påvirke vårt område?

Ekstremvær gir farligere arbeidsforhold, mer overtid og økt belastning på ansatte i anlegg, renhold, vakthold og service.

En LO-undersøkelse viser at 1 av 3 tillitsvalgte har opplevd at ekstremvær påvirker arbeidsplassen, og 27 % av disse rapporterte fare for helse og sikkerhet (Tillitsvalgt i det grønne skiftet)

Vi vil nedenfor vise til fire konkrete eksempler som omhandler våre medlemmer og opplevde situasjoner.

Eksempel 1: helserisiko når man er først ute

Mange av våre medlemmer er først ute når ekstremvær skjer. For eksempel en maskinfører som må grave et nytt elveløp. En trafikkvakt som må arbeide ved et ras, og en renholder eller skadesanerer som må vaske etter vannskader. Statsforvalteren viser til at ekstremværet Hans kunne gi økt smittefare, samt HMS utfordringer i etterkant med tanke på muggsopp og fukt (Pass på smittevernet etter ekstremværet "Hans" | Statsforvalteren i Innlandet). Her opplever vi at villigheten til å ta ekstremvær inn i risikovurderinger avhenger av arbeidsgivers opplevelse av klimaendringene. HMS og ROS analyser ved ekstremvær bør være en del av vurderingene for arbeid fremover.

Eksempel 2: arbeid i ekstrem varme

Mange land i Europa har regler som omfatter hvor varmt det kan være når man skal arbeide ute. Eksempel fra Spania viser at arbeidsgiver må legge til rette for arbeid ute når det er over 26 grader. Og er det over 32 grader er det forbudt å arbeide ute. Det er opprettet fond slik at arbeidsgiver får kompensert deler av lønnsutgiftene. (BOE-A-2023-11187 Kongelig dekret-lov 4/2023 av 11. mai, som vedtar hastetiltak innen landbruks- og vannsaker som svar på tørken og forverringen av forholdene i primærsektoren som følge av krigen i Ukraina og værforholdene, samt fremmer bruk av kollektiv offentlig landtransport for unge og forebygger yrkesrisiko ved høye temperaturer). I Norge denne sommeren opplevde vi at arbeidere måtte arbeide ute ved temperaturer over 32 grader. Det ble samtaler rundt krav for arbeidsgiver til å legge til rette, men med ingen føringer eller anbefalinger på temperatur blir dette opp til den enkelte arbeidsgiver som igjen kan være presset av krav til ferdigstilling av prosjekt.

Eksempel 3: når man ikke kommer seg på jobb

Det finnes flere eksempler fra våre medlemmer og andre arbeidstakere at de har blitt trukket i

lønn når de ikke klarer å komme seg på jobb på grunn av ekstremvær. Dette er en diskusjon som også arbeidsgiver har på sin side (Ansattes ansvar å komme seg på jobb). Klimaendringene gir økt prognoser for ekstremvær og flere arbeidstakere vil kunne oppleve å ikke komme seg til jobb eller at arbeidsplassen blir stengt over lengre tid på grunn av ekstremvær. Rettigheter ved slike Force majeure situasjoner må ha en juridisk vurdering og en allmenn forståelse. Arbeidstakere må være trygge på at de får lønn når ekstremvær forhindrer dem fra å gjøre jobben sin, på samme måte som når sykdom forhindrer dem.

Eksempel 4: Usikkerhet for jobber og økte kostnader

Ekstremvær og klimaendringer skaper ikke bare fysiske utfordringer – de påvirker også økonomien i prosjektene. Når flom, ras eller hetebølger stopper transport og forsyningskjeder, blir materialer dyrere og leveringstiden lengre. IPCC peker på at ekstremvær gir «cascading impacts» som rammer transport og byggesektoren, med betydelige økonomiske tap og forsinkelser i store prosjekter. (Les IPCC AR6 kapittel 16). Dette kan føre til at prosjekter forsinkes eller skaleres ned, og i verste fall til permitteringer. Arbeidsfolk må ha trygge jobber og en lønn å leve av, også når klimaendringene gjør hverdagen mer uforutsigbar global oppvarming påvirker forsyningskjeder og kostnadsnivå, med konsekvenser for lønnsomhet og sysselsetting. Vi må øke den norske produksjonen for å sikre tilgang til materialer.

2. Hvorfor oppstår disse konsekvensene?

Økt nedbør, flom og skred skader infrastruktur og arbeidsplasser.

Høyere temperaturer og tørke gir brannfare og avlingssvikt, som påvirker matvarepriser og transport.

Arbeidstakere i utsatte bransjer har begrenset mulighet til å tilpasse seg uten støtte fra arbeidsgivere og myndigheter.

3. Hindringer for klimatilpasning

Manglende integrering av arbeidslivsperspektivet i nasjonale klimatilpasningsstrategier.

Lite data om kostnader for arbeidstakere og virksomheter.

Fragmentert ansvar mellom sektorer og manglende samordning med tariffpolitikk og HMS-regelverk.

4. Samfunnsøkonomiske konsekvenser

Disse kostnadene treffer også arbeidstakere gjennom lavere reallønnsvekst, økt usikkerhet og press på velferdsordninger. I tillegg øker kostnadene for store prosjekter innen samfunnsbygging, som vei, jernbane og energi, fordi ekstremvær gir høyere risiko, forsikringspremier og krav til klimatilpasning. Dette kan føre til at enkelte prosjekter blir utsatt eller skrinlagt, noe som igjen kan gi tap av arbeidsplasser i anleggssektoren og tilknyttede bransjer. Når investeringene faller, svekkes verdiskapingen og konkurranseevnen, og det kan oppstå regionale forskjeller der områder med høy klimarisiko får færre nye prosjekter. Over tid kan dette skape en negativ spiral med lavere sysselsetting, økt sosial ulikhet og større press på offentlige budsjetter.

5. Viktigste tiltak vi anbefaler

For å møte utfordringene klimaendringene skaper for arbeidslivet, foreslår vi følgende hovedtiltak:

Styrket trepartssamarbeid og beredskap

Myndigheter, arbeidsgivere og arbeidstakere må samarbeide om klimatilpasning i

arbeidslivet. Arbeidsliv og beredskap må inkluderes i nasjonale klimatilpasningsplaner, slik at HMS, ROS-analyser og rutiner for ekstremvær løftes opp på et høyere nivå.

Omstilling og kompetanseheving

Styrk kompetanse og verktøy for rettferdig omstilling. Etabler en nasjonal kompetansegruppe for klimatilpasning i arbeidslivet, med partene i arbeidslivet som aktive deltakere. Den nasjonale kompetansegruppen kan utvikle standarder, verktøy og veiledere, og sikre at HMS-regelverket oppdateres med klimarisiko. Dette sikrer at arbeidstakere får nødvendig opplæring i nye arbeidsmetoder, teknologi og sikkerhetsrutiner.

Bred forståelse for HMS og verneombudets rolle

HMS-arbeid må utvides til å inkludere klimarisiko. Verneombud og tillitsvalgte må involveres i risikovurderinger og ROS-analyser ved ekstremvær, og det må utvikles klare retningslinjer for arbeid i ekstrem varme, smittevern og sikkerhet ved flom og ras.

Rettigheter ved force majeure og ekstremvær

Det må tydeliggjøres hvilke rettigheter arbeidstakere har når uforutsette hendelser som ekstremvær gjør det umulig å utføre arbeidet. Arbeidstakere skal være trygge på at lønn opprettholdes i slike situasjoner. Ved stans i arbeid som følge av forhold som ekstrem varme, skred eller andre naturhendelser, må det sikres ordninger for kompensasjon og klare prosedyrer for håndtering.

Øremerkede midler til klimatilpasning i infrastrukturprosjekter

Det handler om sikkerhet og sysselsetting. Økte kostnader til klimatilpasning må planlegges og finansieres, slik at store prosjekter ikke skrinlegges og arbeidsplasser går tapt.

6. Har vi nok data og metoder?

I dag mangler vi tilstrekkelig kunnskap om hvordan klimaendringer påvirker arbeidslivet. Det er vanskelig å forutse hvor og hvordan konsekvensene vil slå inn, fordi dataene er fragmenterte og metodene ikke er tilpasset arbeidslivsperspektivet. For å styrke beslutningsgrunnlaget anbefaler vi:

Bedre kartlegging av klimarisiko i arbeidslivet

Vi trenger systematisk innsamling av data om hvordan ekstremvær påvirker arbeidsmiljø, helse, sikkerhet og sysselsetting i ulike bransjer.

Samfunnsøkonomiske analyser som inkluderer arbeidslivskostnader

Dagens analyser fokuserer ofte på infrastruktur og næringsliv, men må også ta med kostnader for arbeidstakere og virksomheter, som lønnstap, permitteringer og HMS-tiltak.

Forskning på integrering av klimatilpasning i tariffavtaler og HMS-regelverk

Det må utvikles metoder for å koble klimarisiko til arbeidsrett, slik at rettigheter, kompensasjon og sikkerhetskrav blir en del av fremtidige avtaler.

Avslutning

Klimaendringene er ikke bare en naturkrise, men en arbeidslivskrise. Når ekstremvær rammer, er det arbeidstakerne som står i frontlinjen – de som sikrer infrastruktur, rydder skader og holder samfunnshjulene i gang. Arbeidstakerne er nøkkelen til å gjennomføre klimatilpasning i praksis, og deres erfaringer gir innsikt som ingen modeller kan erstatte. Likevel er arbeidslivsperspektivet ofte fraværende i klimatilpasningsstrategier. Det er en

risiko vi ikke har råd til å ta. Hvis vi skal lykkes med klimatilpasning, må vi se beredskap, HMS og rettferdig omstilling som en integrert del av arbeidet.

Med vennlig hilsen
Brede Edvardsen
Forbundsleder